

In de huidige tijd staan de subsidies voor natuurbeheer onder druk en wordt (terecht) stilgestaan bij de kosten en de effectiviteit van de uitgevoerde ingrepen. Kosteneffectiviteit in het natuurbeheer betekent dat met de beschikbare middelen maximaal effect wordt bereikt, of dat de beoogde doelen worden behaald met een zo gering mogelijk budget.

Tekst Astrid Medema, John Janssen en Joop Schaminée

Wat kost een korenbloem?

Kosteneffectiviteit van het beheer van natuurakkers

In akkers komen ongeveer 200 kenmerkende plantensoorten voor¹. Hiervan zijn 56 soorten karakteristiek voor 'kruidenrijke akkers op voedselarme tot matig voedselrijke, kalkarme zandgronden met een wisselend leemgehalte', de hier bedoelde 'akkers op zandgrond'². Van deze 56 soorten staan er 19 op de Rode Lijst van vaatplanten³. Akkers zijn een bron van inkomsten via het verbouwde gewas, maar het beheer van natuurakkers (gericht op goede omstandigheden voor zeldzame planten en dieren) brengt ook hoge kosten met zich mee. Bij het beheren van natuurakkers spelen allerlei factoren een rol die de resultaten beïnvloeden: de keuze van gewas en vruchtwisseling, de zaaidichtheid, de grondbewerking, de mate van bemesting, de bestrijding van plaag- onkruiden en eventuele herintroducties van verdwenen akkeronkruiden.

ONDERZOEK

Om inzicht te krijgen in de kosteneffectiviteit van het beheer zijn via een eenvoudige kosteneffectiviteitsanalyse de kosten en baten van zeven verschillende natuurakkers of natuurakker-complexen (een groep van dichtbij elkaar gelegen natuurakkers) op de hogere zandgronden onderzocht. Hierbij is de input gedefinieerd als de verschillende kenmerken van natuurakkers, zoals landschappelijke karakteristieken, beheerdoelen, beheermaatregelen en kosten. Deze sterk verschillende kenmerken zijn mogelijk verklarende factoren voor verschillen in output: de gerealiseerde flora, fauna, landschappelijke kwaliteiten en opbrengsten uit productie van gewas. Door input en output te combineren wordt bekeken aan welke knoppen gedraaid kan worden om het beheer van natuurakkers kosteneffectiever te maken.

Op basis van 56 karakteristieke plantensoorten is de botanische waarde voor akkers op zandgrond bepaald en uitgedrukt in een 'kwaliteitsindex akkerflora zandgronden' (KIAFz)². Voor deze index zijn de voorkomende karakteristieke soorten gewogen naar hun landelijke zeldzaamheid en naar de aantallen waarin zij voorkomen in het desbetreffende perceel.²

KOSTENEFFECTIVITEIT

Van de onderzochte akkers is een overzicht gemaakt van de input (karakteristieken, prioritering, doelen, en beheer), de output (KIAFz-waarde en landschapsscore) en het saldo 'opbrengsten minus kosten'. Het saldo varieert van een positief bedrag van 100 euro tot een negatief saldo van 580 euro. Gemiddeld is 185 euro per hectare financiering nodig voor het beheer van de onderzochte natuurakkers. Een optimaal botanisch beheer resulteert in een hoge KIAFz-waarde, maar is ook relatief duur. Akkers met een minder optimaal beheer halen een lagere KIAFz-waarde, maar zijn in de regel goedkoper. Het beheer bij natuurakkers is per saldo duurder dan bij de agrarische akkers.

Eenduidig is het verband tussen beheerkosten en de botanische waarde van natuurakkers echter niet. Sommige akkers met een lagere botanische waarde blijken duurder in beheer dan akkers met hogere botanische waarden, en sommige akkers met hoge botanische waarden en optimaal beheer zijn relatief goedkoop. De effectiviteit wordt verlaagd door ongunstige invloeden uit de omgeving, zoals een naastgelegen maisakker. Ook blijkt een positief verband tussen 'toewijding en prioritering' voor het beheer van akkers en hoge botanische waarden.

DISCUSSIE

Overheidsgeld voor natuurbeheer is niet meer vanzelfsprekend. Natuurbeheerders moeten meer moeite doen om voldoende middelen te verkrijgen en moeten zich verantwoorden over de doeltreffendheid van de inzet hiervan. Dit wordt verwoord in de titel van het artikel: 'Wat kost een korenbloem?'. Het meetbaar maken van de kosten en baten van natuurfuncties kan helpen om het publiek en budgethouders te informeren over het nut van natuurbeheer.

Bij het in geld uitdrukken van natuur rijst de vraag of het niet overschaduw wordt door de keerzijde ervan. De indruk kan worden gewekt dat natuur maakbaar en vervangbaar is of kan worden ingeruild voor andere, net zo dure of goedkopere zaken. De vraag is wat zo'n bedrag zegt. Wij hebben slechts geillus-

De hier afgebeelde geel bloeiende korensla en het aan reukgras verwante slofhak staan op de Rode Lijst van vaatplanten. Beeld Astrid Medema

treerd wat de kosten en opbrengsten zijn voor de beheerder, maar allerlei andere maatschappelijke kosten en/of maatschappelijke en ecologische opbrengsten komen niet in beeld. Een akker met korenbloemen geeft kleur aan de omgeving en daarmee inspiratie en vreugde aan recreanten. Ook blijft het grondwater onder de akker zuiverder, doordat geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt worden.

Afgezien van deze belangrijke kanttekening laat het onderzoek zien dat de kosteneffectiviteit van het beheer per plek wisselt en maatwerk is. Dit omdat de omstandigheden van locatie tot locatie verschillen, bijvoorbeeld op het gebied van omvang (schaalvoordelen), uitgangssituatie (voedselrijkdom bodem) of omgeving. De locaties waar beheerders veel kennis hebben over akkers, waar het beheer

BOEK 'NATUUR IN DE UITVERKOOP?'

Het hier gepresenteerde artikel is een verkorte weergave van het hoofdstuk 'Wat kost een korenbloem? Kosteneffectiviteit van het beheer van natuurakkers' in het boek *Natuur in de uitverkoop?*, het vijfde deel van een reeks *Vegetatiekundige Monografieën* (KNNV Uitgeverij). De boeken zijn het resultaat van een reeks werkcolleges, waarin een kleine groep studenten onder begeleiding van deskundigen samen een boek schrijft over een actueel onderwerp. Iedere student is – met zijn eigen begeleider – verantwoordelijk voor één hoofdstuk. De ideeën worden tijdens werkcolleges gepresenteerd, bediscussieerd en vervolgens verder uitgewerkt.

Op basis van de aantallen korenbloemen per hectare en het saldo van de kosten en opbrengsten is berekend dat een korenbloem gemiddeld 10 eurocent kost.

Tekening Martine Kalisvaart

met toewijding wordt uitgevoerd (prioriteit heeft bij de beheerder) en waar op kleine schaal nieuwe inzichten worden uitgeprobeerd, leveren relatief het meeste op voor het minste geld. Natuurbeheer is vakwerk, waar kennis en inzicht in ecologie en effecten van maatregelen leiden tot de beste resultaten. Voor de verschillende terreinbeherende organisaties zou het nuttig zijn om meer kennis uit te wisselen over de kosteneffectiviteit van het natuurbeheer bij verschillende natuurtypen en onder verschillende omstandigheden. Dit onderzoek geeft daartoe een eerste aanzet en een langjarig vervolg hierop is in voorbereiding. 🌱

Voor meer informatie: stuur een email naar astridmedema@gmail.com

LITERATUUR

1. Bakker, P.A. (2000). Akkerbeschermingsplan. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.
2. Ketelaar, R. & Eichhorn, K. (2011). Ecologie en beheer van kruidenrijke akkers op de zandgronden. Eichhorn Ecologie, Zeist & Natuurmonumenten, 's-Graveland.
3. Odé, B., van der Meijden, R. & Bal, D. (2006). Toelichting op de Rode Lijst Vaatplanten. Rapport DK nr. 2006/035, Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

De onderzochte akkers bij Schrevenhof in Limburg hebben de hoogste score op de 'kwaliteitsindex akkerflora zandgronden' (KIAFz), die de floristische kwaliteit van verschillende akkers uitdrukt. Deze index varieert van 157 tot 42 en bedraagt gemiddeld 71. Beeld Martin Waanders